

**Nemzetközi
Kapcsolatok Doktori
Iskola**

TÉZISFÜZET

Biedermann Zsuzsánna:

Genocídium és destabilizáció az afrikai Nagy Tavak régióban

Ajánlások a megelőzésre

Témavezető:

Kardosné Dr. Kaponyi Erzsébet
Egyetemi tanár

Budapest, 2013

Nemzetközi Tanulmányok Intézet

TÉZISFÜZET

Biedermann Zsuzsánna

Genocídium és destabilizáció az afrikai Nagy Tavak régióban

Ajánlások a megelőzésre

c. Ph.D. disszertációjához

Témavezető:

Kardosné Dr. Kaponyi Erzsébet
Egyetemi tanár

© Biedermann Zsuzsánna

Tartalomjegyzék

Kutatási előzmények és a téma indoklása	4
Felhasznált módszerek	5
Burundi	7
Ruanda	8
Zaire	9
Következtetések	10
Első tézis	10
Második tézis	12
Ajánlások	14
Főbb hivatkozások.....	19
Publikációk.....	23

Kutatási előzmények és a téma indoklása

A „genocídium” szó hallatán hajlamosak vagyunk arra gondolni, hogy népirtás csak távoli helyeken fordulhat elő. Ilyenkor elfelejtjük, hogy a népirtás gyökerei, az előítélet és a gyűlölködés minden társadalomban jelen vannak. Általában széles körben elterjedtek az olyan nézetek, amelyek más embercsoportokat veszélyesnek vagy károsnak tartanak. A legtöbb ország mégsem népirtás útján oldja meg a szociális feszültségeket, és nem lép a tömeges erőszak útjára, hacsak a politikai vezetők nem használják ki, és fokozzák fel a társadalom látens indulatait.

Mielőtt azt gondolnánk, hogy a népirtás más népek problémája, szeretném hangsúlyozni, hogy a huszadik századot joggal tartják a népirtások évszázadának. Bár a népirtás végigkísérte az emberiség történetét, soha nem öltött azonban olyan szervezett formát, mint ebben az időszakban. Ennek oka egyrészt az áldozatok magas száma, valamint a megdöbbentő szervezettség és gépesítettség. Ha számba vesszük az áldozatokat, elkövetőket, valamint azok közeli és távoli rokonait, kiderül, hogy a genocídiumok és azok következményei világszerte mintegy kétmilliárd embert érintenek közvetlenül vagy közvetett módon. (GOLDHAGEN [2009], 273.old.)

A népirtások egyúttal jelentős biztonsági kockázatot is jelentenek, hiszen a tovagyrűző hatások miatt regionális instabilitást okozhatnak. A probléma tehát súlyos és aktuális. A népirtások nemzetközi biztonsági kockázatát azonban alábecsülik, és megelőzésükre nem helyeznek kellő hangsúlyt.

A disszertáció egyrészt az afrikai Nagy Tavak régió három országában (Burundi, Ruanda, Zaire) lezajlott népirtások részletes elemzésére vállalkozik, különös tekintettel arra, hogy a genocídiumokat miért nem sikerült megakadályozni. A dolgozat összefüggéseket tár fel a disszertációban tárgyalt esettanulmányok között, rámutatva a népirtások regionális és globális biztonsági kockázataira.

A disszertáció másodsorban útmutatást tartalmaz: a Genocídium-egyezmény részletes vizsgálata után javaslatot tesz a genocídium fogalmának módosítására, és az esettanulmányok kapcsán ajánlásokat fogalmaz meg a nemzetközi közösség számára, amelyek elősegíthetik a hatékony megelőzést. Véleményem szerint egyrészt ki kellene bővíteni a genocídium jelenlegi definíciójában meghatározott védett csoportok szűk körét, másrészt regionális fókuszpontok rendszerén, valamint a Genocídium-egyezmény által előírt megelőzési kötelezettség ellenőrzésére létrehozott kikényszerítő intézmény működésén keresztül hatékonyabb nemzetközi megelőzési rendszert kellene létrehozni.

Felhasznált módszerek

Dolgozatomban a deduktív módszert alkalmazom: a kutatási szakirodalom alapján megfogalmazott hipotézisekből indulok ki, ezek igazolására gyűjtök adatokat, esettanulmányokat, és vizsgállok meg különféle szempontokat, majd döntök a hipotéziseim elfogadásáról vagy elvetéséről. A hipotézisek tesztelése az afrikai Nagy Tavak régió esettanulmányainak elemzése révén történik. Az esettanulmányok segítségével azt igyekszem feltárni, hogy miért fulladt többször is kudarcba a megelőzés a Genocídium-egyezmény hatályba lépése óta. Burundi, Ruanda és Zaire genocídiumainak vizsgálata alapján mindkét kezdeti hipotézisemet elfogadtam.

A dolgozat újdonsága, hogy a népiertásokat folyamatként ábrázolja, amelynek több pontján is lehetséges az eseményeket eltéríteni irányuktól. Ha bekövetkezik a genocídium, akkor is gyakran előfordul, hogy a nemzetközi közösség a közvetlen következményeket tűzoltás-jelleggel, az alapvető, atrocitásokhoz vezető feszültségekről leválasztva kezeli, és figyelmen kívül hagyja a népiertáshoz vezető alapvető okokat. Pedig ezek az okok gyakran még a korábbinál is súlyosabb formában jelentkeznek, és nem feltétlenül közvetlenül a népiertás utáni években (például az évtizedek múlva hazatérő menekültek miatt). Éppen ezért a népiertások megelőzéséhez komplex intézményrendszer kiépítésére van szükség. Különösen égető probléma a népiertás-megelőzés az afrikai Nagy Tavak országaiban.

A térség nehézségeit összefüggéseiben igyekszem tárgyalni: részletesen kifejtem, hogy a hutuk és tutszik közötti etnikai feszültségek hogyan vezettek a közvélemény által kevésbé ismert 1972-es népiertáshoz Burundiban. Az erőszak menekülthullámot indított el a térségben, és jelentős szerepe volt az 1994-es ruandai események alakulásában. Az újabb genocídium és menekültáradat vezetett többek között a Kongói Demokratikus Köztársaság területén évekig húzódó háborúhoz.

A kutatás során multidiszciplináris megközelítést alkalmazok, azaz ötvözöm a nemzetközi politikaelmélet, a nemzetközi jog, a történelem és esetenként a biztonságpolitika tudományterületeit. Az elemzés párhuzamosan több síkon zajlik, amelyek szorosan összefonódnak: az összehasonlítás, a történeti elemzés és a megelőzésben tapasztalható hiátusok elemzésének módszerével. A kutatás elsősorban összehasonlító vizsgálatokat alkalmaz, midőn mások írásait, kutatási eredményeit veti össze egyrészt egymással, másrészt saját elgondolásokkal, kutatásokkal.

Több jól bevált módszert is alkalmazok a szakirodalom olvasásakor: egyrészt a szakirodalomlánc módszerét, azaz elindulok egy összefoglaló mű bibliográfiája alapján és az

ott hivatkozott művek bibliográfiája alapján haladok tovább a kutatással. Másrészt a szerzőkövetés módszerét is, amely lehetővé teszi, hogy az alapszerzők egy-egy művének elolvasása után megismerkedjek a szerzők egész munkásságával. Ez különösen a témában kikerülhetetlen nevek műveinek ismerete szempontjából fontos.

A dolgozat alapvetően háromféle forrásra támaszkodik. Az egyik legfontosabb forráscsoport a vonatkozó szakirodalom. A népirtások közvetlen és közvetett hatásairól számos szerző értekezik. HAGENGIMANA [2001], SCHIRALDI [2000] és KALAYJIAN [1996] a népirtások áldozatokra és a helyi lakosságra gyakorolt hatásával foglalkozik, míg a regionális stabilitás kérdéseire és a genocídiumok nemzetközi következményeire fókuszál többek között HARFF és GURR [1996], JONASSOHN és BJÖRNSSON [1998], valamint PRUNIER [2009] munkássága. A népirtások megelőzésével kapcsolatban szintén bőséges szakirodalom áll rendelkezésre: többek között HAMBURG [2010], POWER [2003], CUSHMAN [2003] és a téma korai szakértői közül KUPER [1985], valamint STAUB [1999] írásai relevánsak ebben a témakörben.

A Genocídium-egyezmény szövegének behatóbb vizsgálata többek között WILLIAM SCHABAS [2009] nevéhez fűződik, aki terjedelmes könyvében a népirtás nemzetközi jogban betöltött szerepét vizsgálta. Az Egyezmény végleges szövege politikai kompromisszumok eredménye, így elemzésekor érdemes az előzetes tárgyalások menetét is részletesebben megismerni: HIRAD ABTAHI és PAULA WEBB [2008] nemrégiben megjelent részletes munkája a szöveg kialakulásának időszakába enged bepillantást.

Nemzetközi jogi szempontból a népirtás koncepciójához szorosan kapcsolódik a 2005-ben elfogadott védelem felelőssége elv. A védelem felelősségével számos művében foglalkozik BELLAMY [2009], illetve MAJEKODUNMI és SMITH-HOHN [2008], valamint az elv gyakorlatba átültetését tárgyalja DAY és FREEMAN [2005], valamint HAMILTON [2006]. Megelőzés szempontjából kifejezetten Afrikára fókuszál MURITHI és MPYISI [2007], valamint FEINSTEIN [2007] több írása is. A burundi-ruandai események, valamint a Kongói Demokratikus Köztársaságban kirobbant háború és a szudáni népirtás összefüggéseinek feltárásával foglalkozik GÉRARD PRUNIER [1995] történész, valamint a magyar szerzők közül SZABÓ LORÁND [2008] és TARRÓSY ISTVÁN [2011]. A népirtások biztonságpolitikai aspektusait segítenek megérteni BARRY BUZAN [1998], MATUS JÁNOS [2005] és KONDOROSI FERENC [2008] munkái.

A népirtás megelőzésének intézményesítéséről értekezik többek között FREEMAN [1999], valamint VINCENT és LE FEVRE CERVINI [2008], illetve WOOCHEER [2009].

Másodsorban, a dolgozat megírásához felhasználok a Genocídium-egyezmény eredeti szövegét, az ICTR és ICTY, valamint az ICC releváns bírói döntéseit, amelyek segítenek a fogalom aktuális értelmezésében. Felhasználok továbbá az ENSZ Közgyűlés határozatait az esettanulmányok kapcsán: ezek segítségével részletesen megvizsgálom, hogy a közös politikai akarat hiánya mennyire volt meghatározó elem a nemzetközi megelőzés ismétlődő kudarcában. A megelőzés intézményesítésének legújabb fejleményeihez kapcsolódó dokumentumok is elemzésre kerülnek: a 2005-ben elfogadott védelem felelőssége közgyűlési határozat, valamint többek között az ICGLR (Nagy Tavak Környékének Nemzetközi Konferenciája) népirtás-megelőzéssel kapcsolatos megállapodásai.

Harmadik forrásként a népirtásokkal foglalkozó egyes kutatócsoportok (pl. Cambodian Genocide Program, Yale University, Strassler Family Center for Holocaust and Genocide Studies, Clark University) anyagait is hasznosítva igyekszem levonni a következtetéseimet. A dolgozat célja, hogy az egyes tanulmányok, könyvek megállapításait, valamint a saját tapasztalatokat párhuzamba állítsa többek között az egyes nemzetközi szervezetek megállapításaival is (Médecins Sans Frontières, Amnesty International, Human Rights Watch), figyelembe véve az érintett országok adottságait.

Burundi

Huszonkét évvel a ruandai genocídium előtt az afrikai Nagy Tavak régióban már lezajlott az első huszadik századi népirtás. 1972 májusától júliusáig a többségében tutszi hadsereg aránytalanul brutálisan (WATT [2008]) verte le a Burundi déli részén kitört hutu felkelést, mintegy 2-300.000 halálos áldozatot szedve (LEMARCHAND [2009]). A tutszi elit, amely az országot vezette, a következő húsz évben nem ismerte el a népirtást, és nem is folytatott semmilyen nyomozást az ügyben (KIRARANGANIYA [1985]). Ezt a „kiszámított amnéziát” csak megerősítette a nemzetközi közösség közönye (GREENLAND [1975]), hiszen a nagyhatalmakat gyakorlatilag nem érdekelte, mi folyik a kis, távoli afrikai országban (BROWN, FREEMAN, MILLER [1973]).

Habár a „hivatalos” burundi történetírás a mai napig hajlamos megfélekedezni az 1972-es eseményekről, a népirtás súlyos sebet ejtett, és élénken él a hutu kollektív emlékezetben. A szomszédos országokba áramló hutu menekültekből alakultak az első radikális hutu mozgalmak, így nagyban hozzájárult a régió visszatérő erőszakhullámaihoz. (MALKKI [1995])

Mi lehet a magyarázat a nemzetközi közösség tehetetlenségére? A legtöbb ország számára Burundi túl messze volt, és túl kicsi, a hidegháború kellős közepén a megoldandó problémák között a sor legvégén kullogott (mivel sem a hutuk, sem a tutszik nem

szimpatizáltak sem a keleti, sem a nyugati oldallal, a nagyhatalmak nem érezték veszélyben érdekeiket). (LEMARCHAND [1975])

Ruanda

A ruandai genocídium 1994-ben történt, és több mint 500.000 tutszi és 30.000 mérsékelt hutu ruandai állampolgár halálát okozta (DES FORGES [1999], 17. old.), és közvetve az első kongói háború kirobbanásához, Mobutu trónfosztásához vezetett. Ez a genocídium megelőzhető lett volna (ORGANIZATION OF AFRICAN UNION [2000]). A disszertáció jelentős teret szentel annak, hogy miért nem sikerült a prevenció.

Elemzésre kerül, hogy miért és hogyan döntött úgy a radikális hutu ruandai elit, hogy a tutszi kisebbséget és a hutu mérsékelteteket ki kell irtani. A dolgozat részletesen tárgyalja a hutu-tutszi dichotómia kialakulását és megmerevedését. Nagyban hozzájárult ehhez, hogy a belga gyarmatosítók olyan személyi igazolványokat vezettek be, amelyekben feltüntették a származást, ezt a rendszert pedig megtartotta a Ruandai Köztársaság is.

A tutszi szupremáciára épülő társadalmi rendszert az 1959-61-es hutu forradalom megdöntötte, és hatalomra került a függetlenség elnyerése utáni első hutu kormány 1962-ben. (TARRÓSY ISTVÁN [2011]) Több tízezer tutszi menekült el az országból már a forradalom alatt, és a későbbi pogromok, üldöztetések hatására. A tutszi diaszpóra tagjai alapították meg 1987-ben Ugandában az RPF-et, amely Ruandán kívülről harcolt a tutszi menekültek visszatéréséért. Az RPF 1990-ben megtámadta Északkelet-Ruandát, de a kormány visszaverte a támadást. Az RPF folytatta a gerillahadviselést, és patthelyzet állt elő (T. HORVÁTH ATTILA [2004]). A két harcoló fél 1993-ban írta alá az Arusha Egyezményeket az új hutu-tutszi vegyes ruandai kormány megalakításáról, de a hutu radikálisok akadályozták a szerződés átültetését a gyakorlatba, közben a „Végső Megoldásra” készülődtek. (PRUNIER [1995] 159-192. old.). Habyarimana ruandai elnök 1994. április 6-i meggyilkolása előre megtervezett, szisztematikus erőszakhullámot indított el a tutszik és mérsékelt hutuk ellen országszerte (CHRÉTIEN [1995], 162-174. old.).

A dolgozatban a genocídium ruandai társadalomra gyakorolt hosszú távú hatását is elemzem, valamint az UNAMIR kudarcának okait (például a túl szűk körű mandátum kérdését, ADELMAN és SUHRKE [1996], 35-36. old.) és következményeit.

Ruanda stratégiaileg jelentéktelennek tűnt a nagyhatalmak számára, és érdektelenségük lehetővé tette, hogy a radikális hutuk megvalósítsák politikai ellenfeleik, valamint a tutszi kisebbség kiirtásának kísérletét (UN SECURITY COUNCIL REPORT [1999]). Ráadásul Franciaország későn indított és kétes célú katonai beavatkozása (Opération Turquoise)

Ruanda nyugati részén biztonsági zónákat hozott létre, amelyeken keresztül az elkövetők átszivárogtak Kelet-Zairéba (ORGANIZATION OF AFRICAN UNION [2000], 139.old., 15.75.) Ruandában a népirtást az RPF-nek kellett megállítania.

Zaire

1994 júliusában és augusztusában mintegy másfélmillió menekült érkezett Ruandából Zaire keleti részére (UNHCR [2000]). Bár az érkezők nagyrésze jóhiszemű, ú.n. bona fide menekült volt, közöttük beszivárgott sok elkövető (génocidaire) is. Az elkövetők tovább harcoltak Ruandáért, a menekülttáborokat katonai támaszpontként használva, egész táborokat militarizálva, és a táborokban dolgozó segélyszervezetek munkatársai kénytelenek voltak együttműködni velük. Fegyverrel akadályozták a menekültek visszatérését Ruandába, mert attól féltek, hogy elveszítenék bázisukat. A ruandai vezetés többször is felszólította mind a segélyszervezeteket, nemzetközi szervezeteket, mind a zairei kormányt a menekültek és a menekülttáborokban élő fegyveresek szétválasztására, de felhívásainak nem volt fogadatja. (SZABÓ LORÁND [2008])

Ruanda 1996-ban kezdte el fontolgatni a kelet-zairei katonai beavatkozás lehetőségét, hogy véget vessen az Észak és Dél-Kivuból induló, Ruanda területére folyó gerillabetöréseknek (TANNER, FRED ÉS STEDMAN [2003]). Ruanda a szomszédos Burundiban is radikális hutu hatalomátvételtől tartott, valamint segítséget akart nyújtani a Mobutu megdöntését célzó kelet-zairei felkelőknek. Kigali a „népirtás kártyát” is ki akarta játszani (a nemzetközi közösség személtben Kagame és az új ruandai vezetés a genocídiumot megállító hősöknek tűntek). Mindezen tényezők hatására Ruanda a beavatkozás mellett döntött. (PRUNIER [2009])

1996 őszétől szorosan összekapcsolódott a ruandai hadsereg menekülttáborok felszabadítását célzó katonai akciója, valamint a kelet-zairei Mobutu-ellenes felkelők (AFDL) harca. Az AFDL-erők és a ruandai katonák mintegy 200.000 menekültek végeztek ki. (EMIZET [2000], GARRETON [1998])

A nemzetközi közösségnek volt egy zairei misszió kialakítására vonatkozó terve, amely talán rendezhette volna a helyzetet (DUPONT [1996]). Azonban mikor a menekültek százezrével kezdtek visszatérni Ruandába, a Zairéban maradtak helyzetét pedig folyamatos mozgásuk (menekültek üldözőik elöl) miatt nagyon nehéz volt meghatározni, a misszió létrehozására irányuló politikai akarat „elpárolgott”, és a nagyhatalmak (Franciaország kivételével) egyetértettek abban, hogy a probléma „megoldódott”. (KARACS [1996])

Következtetések

Első tézis

A genocídium fogalma napjainkban továbbra sem egyértelmű, mivel az elsődleges jogforrás, A Népirtás Megelőzéséről és Megbüntetéséről Szóló Egyezmény szövege is számos kérdést vet fel. A fogalom világos, objektív körülhatárolása mind a tudományos, mind a hétköznapi életben feltétlenül szükséges a hatékony megelőzéshez. A hatékony megelőzéshez álláspontom szerint a védett csoportok körét bővíteni kellene.

Az egyik legfontosabb kritika, amellyel a Genocídium-egyezményt¹ illették a megszületése óta, hogy a népirtás definíciója túlságosan restriktív, a védett csoportok köre szűk, a védett csoportok közül számos potenciális célcsoport kimaradt (ideológiai, **politikai**, gazdasági, stb.). Másrészt az is gondot okozhat, hogy nincsenek nemzetközileg elfogadott definíciók a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoportok meghatározására. Az Egyezményt azonban a mai napig nem módosították

Összesítve a három esettanulmány közül kettő nem felel meg teljes egészében a Genocídium-egyezmény jogi definíciójának.

Burundiban az elkövető által meghatározott kritérium volt egyrészt az etnikai hovatartozás, másrészt a hutu csoporton belül betöltött jelenlegi vagy jövőben megvalósuló vélt vagy valós értelmiségi vagy vezető szerep. A népirtás tehát nem csak etnikai, hanem politikai alapú is volt.

Az elkövetők által meghatározott kritériumok Ruanda esetében: vagy tutszi (etnikai hovatartozás), vagy mérsékelt álláspontot képviselő hutu ruandaiak estek áldozatul a

¹ Idézet az Egyezmény szövegéből, 2.cikk: „A jelen Egyezmény népirtás alatt a következő cselekmények bármelyikének, valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport, mint olyan, teljes vagy részleges megsemmisítésének szándékával való elkövetését érti:

- a) a csoport tagjainak megölése;
- b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása;
- c) a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése;
- d) oly intézkedések tétele, amelyek célja a csoporton belül a születések meggátolása;
- e) a csoport gyermekeinek más csoporthoz való erőszakos átvitele”

genocídiumnak. Ez utóbbi esetben a politikai véleménykülönbség képezte a megsemmisítés alapját.

A faji, nemzeti, etnikai vagy vallási csoportok ellen elkövetett népirtások általában szorosan kapcsolódnak a politikai konfliktusokhoz. BARBARA HARFF [2009] hangsúlyozta, hogy a népirtó rendszerek szemében gyakran a politikai hovatartozás az „ártatlanság” vagy „bűnösség” mércéje.

Bár a harmadik, zairei incidens álláspontom szerint meghatározható genocídiumként (ha a Genocídium-egyezmény definícióját vesszük alapul), a tizennégy évvel később készült ENSZ-jelentés még mindig csak „népirtási cselekményekként” (genocidal acts) aposztrofálja a ruandai hadsereg által elkövetett túlkapásokat (UN OHCHR [2010], 278-282. old.).

A genocídium a legsúlyosabb bűntett, éppen ezért a szó használatától ódzkodnak mind a politikusok, mind a jogászok. A disszertációban tárgyalt esettanulmányok mindegyikére jellemző, hogy az atrocitásokat, amíg folyamatban voltak, a döntéshozók nem nevezték genocídiumnak. Ez a „g betűs szó”² (ahogy politikai körökben meghonosodott az elnevezése, *The uses and abuses of the G-word*, THE ECONOMIST [2012]) félelemmel tölti el használóját, mert egyben felszólítás is a cselekvésre.

Ha azonban a fogalom világosabban körülhatárolt lenne, a védett csoportok körét bővítenék, és a népirtás-megelőzésre kialakulna egy széles körben bevett protokoll, talán a döntéshozók sem ódzkodnának a genocídium néven nevezésétől.

A Genocídium-egyezményt a fentiek fényében véleményem szerint módosítani kellene a következőképp (a javasolt módosítás dőlt betűvel szerepel): Népirtást követ el, „aki *az általa meghatározott kritériumokon alapuló* csoport teljes vagy részleges kiirtása céljából

- a) a csoport tagjait megöli,
- b) a csoport tagjainak, a csoporthoz tartozása miatt súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz,
- c) a csoportot olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek azt vagy annak egyes tagjait pusztulással fenyegetik,
- d) olyan intézkedést tesz, amelynek célja a csoporton belül a születések meggátolása,
- e) a csoporthoz tartozó gyermekeket más csoportba elhurcolja.”

A másik lehetőség, hogy a Genocídium-egyezményhez hasonló egyezményt kell elfogadni, amely védi az egyezményből kimaradt csoportokat a megsemmisítéstől. Ezek a

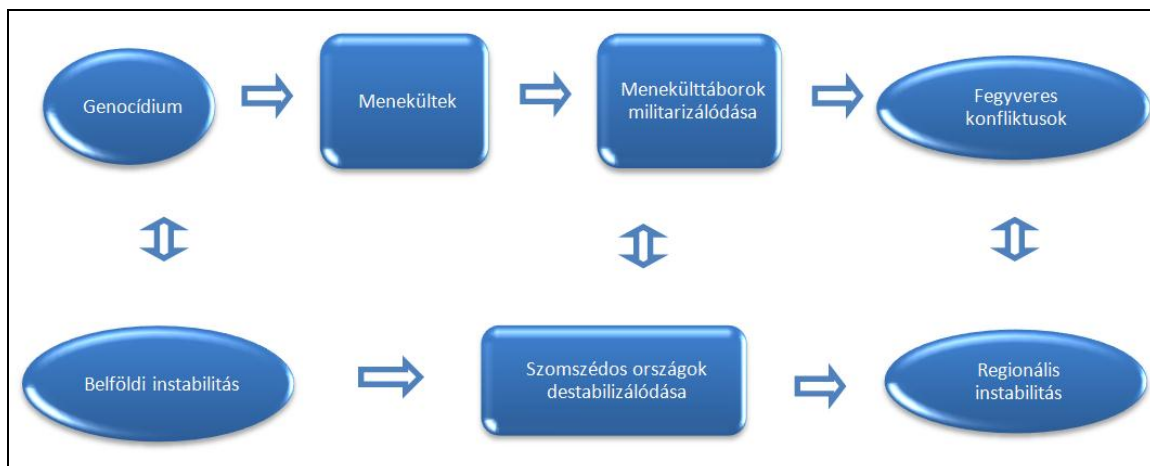
² The uses and abuses of the G-word, The Economist, 2012. június 2. <http://www.economist.com/node/18772664>

csoporthoz a következők lehetnek: politikai, gazdasági, kulturális, szexuális hovatartozáson alapuló csoportok.

Második tézis

A nemzetközi közösségnek elemi érdeke lenne a genocídiumok megakadályozása, mert a népirtások nyomán kialakult menekültáradat súlyos instabilitást okozhat nemcsak belföldön és a szomszédos országokban, hanem a környező régióban is, a tovaryűrűző (spillover) hatások miatt pedig negatívan befolyásolhatja a nemzetközi biztonságot.

A következő ábra a genocídium és a menekültkérdés kapcsolatán keresztül ábrázolja a konfliktusok alakulását.

Forrás: saját szerkesztés

A Nagy Tavak Régió különböző országainak konfliktusai szorosan kapcsolódnak egymáshoz a menekültek áramlása révén.

A Burundiban 1972-ben bekövetkezett hutuk elleni népirtás miatt Tanzániába, Ruandába, Zairéba elmenekülő mintegy 300.000 hutu csoportjaiból alakultak ki fokozatosan az első radikális fegyveres hutu mozgalmak. (ICG Central Africa Report N° 12, 25 November 1999, 2. old.) A Tanzániában található burundi menekülttáborok néhány éven belül hírhedtté váltak militarizáltságukról. Itt születtek meg a burundi tutszi uralom elleni első hutu felkelő mozgalmak. Az 1972-ben Burundiban bekövetkezett népirtás hatására a határokon kívülre szorult hutu menekültek körében kikristályosodott a hutu identitástudat, nagy részben a közösnek tekintett ellenség, a tutszik identitásának ellenpólusaként. Liisa Malkki a tanzániai

menekülttáborokban élő hutukkal készített interjúsorozatot a nyolcvanas években. Később megjelenő könyvében bemutatta a hutu menekültek gondolatvilágát, tutsziellenességét. (MALKKI [1995]) Ugyanezek az eszmék jelentek meg Ruandában az 1994-es népirtás előtt a közvéleményt a tutszik ellen hangoló radikális Kangura c. újság cikkeiben és a Radio Mille Collines rádióadó műsoraiban. Kialakult az afrikai Nagy Tavak régió országaiban a közös hutu identitástudat, amelynek fontos részét képezték a tutszikkal szembeni negatív előítéletek. Ezen közös mítoszok lényege az volt, hogy a tutszik minden országban, ahol jelen vannak, a hutuk leigázására, a saját hatalmuk kiterjesztésére törnek. (DE SWAAN [1997])

Teljesen más motivációjú és sokkal alaposabban előkészített volt a ruandai genocídium. Ruandában az 1961 után kormányzó hutu elit, valahányszor fenyegetve érezte magát, vagy belső ellentétekkel küzdött, kihasználta a társadalomban mélyen gyökerező tutsziellenes érzéseket hatalma megszilárdítására. (UVIN [1999]) Így jutott el a ruandai társadalom 1990-es évekre arra a szintre, hogy a tutszikat széles körben csótánynak, „Inyenzinek” nevezték, és másodrendű állampolgároknak tekintették őket. Az Ugandában megalakuló, ruandai tutszi menekülteket tömörítő RPF gerillatevékenysége nyomán kialakuló polgárháborús állapotok csak fokozták a feszültségeket a ruandai társadalmon belül. Egyre erőteljesebben körvonalazódott a „végső megoldás”, az „apokalipszis” a hutu radikálisok körében. (PRUNIER [1995])

A ruandai mérsékelt hutu- és tutsziellenes ruandai népirtás után több százezer hutu menekült el Ruandából, nagy részük Zaire keleti részén, Észak- és Dél-Kivuban telepedett le. A népirtó rezsim vezetői a menekültekkel együtt átszivárogtak a határon, sok esetben az államkincstár és fegyvereik jó részét is vitték magukkal. (SZABÓ [2008])

A korábbi ruandai kormány katonái (FAR), valamint az Interahamwe militánsai uralmuk alatt tartották a menekülttáborokat, felborították Kivu tartomány etnikai egyensúlyát, és fegyveres betöréseket hajtottak végre Ruanda területére (SPAGAT, MACK, COOPER, KREUTZ [2009]). A militarizálódott menekülttáborok Zairéban, Ruanda határa mentén kiváltották a ruandai katonai beavatkozást 1996-ban, amelynek legalább 200.000 áldozata volt (UNHCR Publications [2000]). A ruandai kormány a Mobutu-ellenes kelet-zairei felkelőket is támogatta, és segítette Mobutu megbuktatásában. Ugandával és Burundival együtt hatalomra segítette Laurent-Désiré Kabilát (GONDOLA [2002], 166. old.). Amikor Kabila korábbi szövetségesei ellen fordult, megkezdődött „Afrika világháborúja” (PRUNIER [2009]), amely 1993 és 2007 között mintegy 5,4 millió civil áldozatot követelt. (COGHLAN, NGOY, MULUMBA, HARDY, BEMO, STEWART, LEWIS, AND BRENNAN [2008]).

A disszertációban tárgyalt három esettanulmány jól példázza, hogy az afrikai Nagy Tavak régió országait nem lehet egymástól függetlenül kezelni, mert egy regionális biztonsági komplexumot alkotnak. BARRY BUZAN "Az emberek, az államok és a félelem" című 1983-ban megjelent tanulmányában vezette be a regionális biztonsági komplexum (RSC) fogalmát, amely olyan államok csoportja, amelyeknek a biztonsággal összefüggő problémáik annyira szorosan kötődnek egymáshoz, hogy azokat nem lehet egymástól függetlenül értelmezni. A biztonsági komplexum elmélete szerint a nemzetközi rendszer szereplői befolyással vannak egymásra, valamint függenek egymástól (BUZAN [1983]). Az államok közötti kapcsolatokban a befolyás és függőség intenzitását meghatározza a földrajzi távolság, mert a biztonságot vagy a hiányát előmozdító tényezők kisebb távolságra erősebben hatnak, mint nagyobb távolságra. (BUZAN, BARRY, WEAVER, OLE, DE WILDE, JAAP [1998])

Jelen esetben a genocídiumok jelentenek biztonsági kockázatot a vizsgált régióra: a genocídiumok egymáshoz kapcsolódó jellege és tovagyrúzó hatása, a regionális interdependencia, a kölcsönös sebezhetőség érzékelése vezette az egy komplexumba tartozó országokat arra a felismerésre, hogy az egy országon belül zajló konfliktusok, köztük a népirtás, megfékezése és megoldása regionális választ kíván. A belföldi konfliktusok sok esetben, a fentiekben tárgyalt három esettanulmány során is, regionalizálódtak. A genocídiumok, valamint egyéb belföldi konfliktusok pusztító regionális hatása tehát regionális béke- és biztonsági rendszerek kiépítését teszik szükségessé.

Ajánlások

- 1. A népirtások hatékony megelőzéséhez regionális „fókuszpontokra” van szükség a világ különböző pontjain, amelyek feladata az információgyűjtés és értékelés mellett ajánlások készítése lenne a döntéshozók számára.**
- 2. A Genocídium-egyezményből fakadó kötelezettségek betartása érdekében kikényszerítő intézményrendszer kialakítására van szükség. A tagországok független szakértőiből álló testület feladata a részes államok szerződésből eredő kötelezettségeinek bizonyos, meghatározott időközönkénti felülvizsgálata lenne.**

1. ajánlás: A disszertáció két lehetséges „fókuszpont” működését mutatja be. A Nagy Tavak régiójával foglalkozó nemzetközi konferencia (ICGLR) Afrikában, valamint a Budapesti Központ a Népirtás és Tömeges Atrocitások Nemzetközi Megelőzéséért működésének rövid

bemutatása révén az Olvasó képet kaphat az általam javasolt regionális fókuszpontok nemzetközi rendszerének jövőbeli működéséről.

Az ICGLR olyan jellegű népirtás-megelőzési rendszer kiépítését tűzte ki célul, amely összekapcsolja a helyi, nemzeti és regionális szinteket. A következő táblázat azt illusztrálja, hogy a megelőzési rendszerben melyik szereplőnek milyen konkrét feladatot kell ellátnia.

A tagállamok nemzeti kormányai	<ul style="list-style-type: none"> a) beépítik a hazai jogrendbe a megelőzésről szóló jegyzőkönyvet b) anyagi és egyéb szükséges támogatást biztosítanak a Regionális Bizottságnak és Nemzeti Bizottságnak a jegyzőkönyvhöz kapcsolódó programok és tevékenységek megvalósításához
Regionális Bizottság	<ul style="list-style-type: none"> a) a helyzet általános felülvizsgálata népirtás, háborús és emberiesség elleni bűnök és diszkrimináció megelőzése céljából - rendszeres időközönként a tagállamokban b) kapcsolódó információk gyűjtése és elemzése c) a Konferencia (ICGLR) Csúcstalálkozójának időben történő értesítése sürgős megelőző intézkedések hozatala érdekében d) konkrét javaslatok a büntetlenség elleni küzdelemhez e) tudatosság és oktatás fejlesztése béke- és megbékélés-központú programok szervezése révén- regionális- és nemzeti szinten f) javaslatok tétele és intézkedések kidolgozása az áldozatok jogainak védelmére, különös tekintettel az igazsághoz, igazságszolgáltatáshoz, kompenzációhoz és rehabilitációhoz való jogaikra g) a tagállamok kombattánsai, ex-kombattánsai és gyerekkatonái leszerelési, demobilizációs, rehabilitációs, repatriálásra és újratelepítésre vonatkozó programjainak ellenőrzése
Nemzeti Bizottságok	A Regionális Bizottság feladatainak teljesítése nemzeti szinten.
ICGLR Titkárság	A Jegyzőkönyv betartását lehetővé tevő tevékenységek és programok végrehajtásának biztosítása, ellenőrzése, koordinációja, elősegítése
Partnerek, különféle helyi és civil szervezetek	<ul style="list-style-type: none"> a) kutatás, tréningek, publikációk b) a Regionális, Nemzeti és helyi bizottságok munkájának segítése

Forrás: ICGLR Booklet [2012]

A Budapesti Központ fő célja a népirtások és tömeges emberi jogi jogsértések megelőzésének folyamatában a korai figyelmeztetés és a gyors reagálás közötti űrt betölteni. Ennek érdekében konkrét gyakorlati ajánlásokat tesz a döntéshozók számára, amelyek lehetővé teszik a szükséges információkon alapuló, időben kezdődő és hatékony megelőzést.

Ezt a következő gyakorlattal igyekszik elérni: a Központ kutatói kidolgoznak egy általános kockázatértékelési metodológiát, valamint a megelőzésre szolgáló eszközök széles

skáláját. Az egyes veszélyeztetett országokat periodikus országértékelésnek vetik alá. Az értékelést a terepen végzett kutatás és a regionális és civil szervezetektől, valamint különféle helyi partnerektől szerzett információk alapján készítik el. Ha az országértékelés alapján fennáll a népirtás esélye, akkor a további eszkaláció elkerülésére rövid-, közép- és hosszú távú ajánlásokat dolgoznak ki, amelyeket eljuttatnak a releváns döntéshozó szervezeteknek és személyeknek.

A Központ célja, hogy a nemzetközi közösséget mozgósítsa időben történő, hatékony és összehangolt fellépés érdekében. The Centre also promotes the operation of an integrated early warning and early action-system and the necessary political consensus for timely and efficient action at international, regional and national levels. (www.genocideprevention.eu, [2013.02.12.]

A fentiekben tehát vázoltam két népirtás-megelőzési „fókuszpont” működését. Véleményem szerint a népirtás-megelőzés globális rendszere akkor lehetne igazán hatékony, ha hasonló „fókuszpontok” alakulnának Dél-Amerikában, Ázsiában, valamint Afrika többi régiójában is. Ezek a fókuszpontok saját régiójuk történezeit ellenőriznék folyamatosan, és jó kapcsolatot ápolnának a régió döntéshozóival, valamint a nemzetközi szervezetek és nemzetközi közösség döntéshozóival is. A fókuszpontok rendszere veszély esetén, mint „riadólánc” funkcionálna, minden egység nyomást gyakorolna a saját döntéshozóira és kapcsolati hálójára a hatékony megelőzés érdekében, míg a helyszíni „fókuszpont” a veszélyeztetett országban a konfliktus gyors eszkalálódását igyekezne megakadályozni.

2. ajánlás: Az ENSZ emberi jogi egyezményeinek hatékony végrehajtása érdekében a tagországok általában független szakértőkből álló testületeket állítanak fel a részes államoknak a dokumentumokból eredő nemzetközi jogi kötelezettségei figyelemmel kísérése céljából (HARASZTI [2008]).

A Genocídium-egyezmény azonban semmiféle konkrét előírást nem tartalmaz a végrehajtás ellenőrzésére vonatkozóan, és nem is hoztak létre ellenőrző szervet. Időről időre felmerült egy ellenőrző szerv létrehozásának lehetősége, amelyet az évek során számos áldozat, aktivista, jogi szakértő és 2004-ben Stockholmban ötven ország képviselői támogattak. Egyelőre azonban nem történt konkrét előrelépés az ügyben. Véleményem szerint azonban hatalmas előrelépést jelentene egy olyan szerv, melynek feladata az Egyezményben foglaltak betartásának ellenőrzése lenne. Tevékenysége mérföldkő lehetne: a különleges megbízott figyelmeztetésével együtt aktív részt vállalhatna a megelőzésben, míg széles

körben ismertetett ajánlásai révén nyomást gyakorolhatna a jövő népirtóira, akik nagyobb valószínűséggel térnének el tervüktől.

Az ellenőrző szerv létrehozására három lehetőség kínálkozik:

1. A kikényszerítő-ellenőrző szerv felállítása a legegyszerűbben közgyűlési határozattal oldható meg.
2. Ennél időigényesebb és bonyolultabb megoldás lenne fakultatív jegyzőkönyvet csatolni az eredeti egyezményhez. Ebben az esetben az eredeti Egyezmény aláíróitól függne, hogy magukra nézve kötelezőnek ismerik-e el a jegyzőkönyvben foglaltakat, csatlakoznak-e a hozzá. Az ENSZ közgyűlése például 1989-ben elfogadta a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányához fűzött Második Fakultatív Jegyzőkönyvet, amely a halálbüntetés megszüntetését írja elő.
3. A legnehezebben járható út magának az Egyezménynek a módosítása lenne.

A Népirtás-Megelőzési Bizottság fő célja az lenne, hogy rendszeres időközönként minden részes államban ellenőrizze a Genocídium-egyezményben foglalt megelőzési kötelezettség betartását, és azt a részes államok közreműködésével fejlessze. A Bizottság csak azokban az államokban ellenőrizhetné a megelőzési kötelezettség betartását, amelyek a Genocídium-egyezmény részes államai, vagy ha fakultatív jegyzőkönyv formájában hozzák létre, akkor a jegyzőkönyvhöz csatlakozó országokban. (Tehát korántsem lenne olyan univerzális, mint az ENSZ tagállamok emberi jogi helyzetét értékelő egyetemes időszakos felülvizsgálat (UPR))
Ha feltételezzük, hogy a Népirtás-Megelőzési Bizottság a Genocídium-egyezményt aláíró minden tagállamban folytathatna ellenőrzést, akkor a következőképpen működne:

1. Mivel az Egyezménynek jelenleg 142 részes állama van, első évben 47 („a csoport”), második évben 47 („b csoport”), harmadik évben 48 részes államot („c csoport”) vonnának vizsgálat alá (az egyenlő esélyek biztosítása érdekében sorsolás határozná meg, hogy melyik évben melyik részes állam kerül sorra), így három év alatt minden részes állam végigmegy a procedúrán.
2. Kivételt képeznének azok az országok, ahol az elmúlt harminc évben történt népirtás. Ezen országok minden évben vizsgálat tárgyát képeznék. (HAÁSZ, SZAPPANYOS [2012])

A folyamat során az „a csoport” első vizsgálandó országában a helyzetet a csoportba tartozó másik 46 ország szakértőinek (egy ország három szakértőt küldhet) munkacsoportja tekintené át (HUMAN RIGHTS COUNCIL RESOLUTION 5/1 of 18 June 2007). A munkacsoport jelentése a vizsgált állam számára következtetéseket, ajánlásokat tartalmazna, valamint a

vizsgálat alatt álló állam önkéntes kötelezettségvállalásait. A jelentés összegezné a népirtás-megelőzés aktuális helyzetét, fejlesztésének lehetőségeit, más államok népirtás-megelőzéssel kapcsolatos gyakorlatának olyan elemeit, amelyek az adott államban alkalmazhatók, és az esetleges további konzultáció, technikai segítségnyújtás részleteit.

A vizsgálat lefolytatásának költségét (szakértők, delegáltak helyszínre utazása), valamint az ajánlások megvalósításának technikai és anyagi hátterét a Bizottság egy önkéntes alapból finanszírozná, amelyet a fejlettebb tagországok felajánlásaiból tartana fenn. Mivel a népirtások megelőzése az egész világnak érdekében áll, a felajánlások remélhetőleg folyamatosan érkeznének majd, és elegendő fedezetet jelentenének.

Főbb hivatkozások

- ABTAHI, HIRAD, WEBB, PAULA [2008]: The Genocide Convention: The Travaux Préparatoires
Martinus Nijhoff Publishers
- ADELMAN, HOWARD – SUHRKE, ASTRI [1996]: Early Warning and Response: Why the
International Community Failed to Prevent the Genocide, *Disasters: The Journal of
Disaster Studies and Management* 20.4 (December 1996): 295-304.o.
- ADELMAN, HOWARD – SUHRKE, ASTRI [2000]: The Path of a Genocide: The Rwanda Crisis
from Uganda to Zaire. Transaction Publishers, New Jersey
- BELLAMY, A.[2009]: Responsibility to Protect: The Global Effort to End Mass Atrocities,
Cambridge: Polity Press
- BRAECKMAN, COLETTE [1994]: Génocide au Rwanda. Paris: Fayard
- BRAECKMAN, COLETTE [2003]: Les nouveaux prédateurs. Politique des puissances en Afrique
centrale, Éditions Fayard
- BROWN, MICHAEL – FREEMAN, GARY – MILLER, KAY [1973]: Passing-By: The United States
and Genocide in Burundi, 1972, New York, The Carnegie Endowment for International
Peace
- BUZAN, BARRY [1983]: People, States & Fear: The National Security Problem in International
Relations, Wheatsheaf Books
- BUZAN, BARRY, WEAVER, OLE, DE WILDE, JAAP [1998]: Security: A New Framework for
Analysis. Lynne Rienner Publisher
- CHRÉTIEN, JEAN-PIERRE [1995]: Rwanda: Les médias du génocide, Paris, Karthala
- CHRÉTIEN, JEAN-PIERRE – GUICHAOUA, ANDRÉ – LE JEUNE, GABRIEL [1989]: La Crise d’Aout
1988 au Burundi, Paris, Karthala
- CHRÉTIEN, JEAN-PIERRE [2003]: Afrique des Grands Lacs, 2000 ans d’histoire, Editions
Flammarion, Paris
- COGLAN, NGOY, MULUMBA, HARDY, BEMO, STEWART, LEWIS, and BRENNAN [2008]:
Mortality in the Democratic Republic of Congo: An ongoing crisis. New York:
International Rescue Committee
- CUSHMAN, T. [2003]: Is Genocide Preventable? Some Theoretical Considerations, *Journal of
Genocide Research*, vol. 5, no. 4
- DAVIS, R., MAJEKODUNMI, B., SMITH-HOHN, J.[2008]: Prevention of Genocide and Mass
Atrocities and the Responsibility to Protect: Challenges for the UN and the International
Community in the 21st Century The Responsibility to Protect Occasional Paper Series,
International Peace Institute
- DES FORGES, ALISON [1999]: Leave None To Tell The Story: Genocide in Rwanda, New
York and Paris: Human Rights Watch and International Federation of Human Rights
- DE SWAAN, ABRAM [1997]: Widening circles of disidentification. On the Psycho- and
Sociogenesis of the Hatred of Distant Strangers; Reflections on Rwanda. *Theory, Culture
& Society* 1997 (SAGE, London). Vol. 14 (2)
- DUPONT, PATRICK [1996]: La communauté internationale face à la question de l’intervention
humanitaire lors de la rébellion au Kivu (octobre-décembre 1996), In:
<http://www.ua.ac.be/objs/00110972.pdf>

- EMIZET, KISANGANI N.F. [2000]: The massacre of refugees in Congo: a case of UN peacekeeping failure and international law, *The Journal of Modern African Studies*
- FEINSTEIN, L.[2007]: Darfur and Beyond: What Is Needed to Prevent Mass Atrocities”, *Council on Foreign Relations Special Report*, no. 22, January 2007
- FREEMAN, M.[1999]: The Role of Institution Building in the Prevention of Genocide, in SMITH, R.W., (ed.): *Genocide: Essays toward Understanding, Early-Warning and Prevention*, New York: Association of Genocide Scholars
- GARRETON, OSCAR [1998]: L'impossible enquête, *Le Monde diplomatique*, 1998. január
- GARRETON, R. [1996]:,Rapport sur la situation des droits de l'homme au Zaïre conformément à la résolution 1996/77 de la Commission des Droits de l'Homme. Addendum. Mission dans le Kivu septentrional , Nations unies, E/CN.4/1997/6/Add.1
- GREENLAND, JEREMY [1975]: *Burundi: the tragic years (an eyewitness account)* African Affairs, London, 1975
- GOLDHAGEN, DANIEL JONAH [2009]: *Worse Than War: Genocide, Eliminationism, and the Ongoing Assault on Humanity*, Public Affairs
- GONDOLA, CH. DIDIER [2002]: *The history of Congo*, Greenwood Histories of Modern Nations, Greenwood Press, Westport
- HAÁSZ VERONIKA, SZAPPANYOS MELINDA [2012]: Az ENSZ tagállamok emberi jogi helyzetét értékelő egyetemes időszakos felülvizsgálat (UPR). Föld-rész 2011. 4. évf. 1. szám
- HAGENGIMANA, A. [2001]: *After Genocide in Rwanda: Social and Psychological Consequences.* <http://instituteforthestudyofgenocide.org/oldsite/newsletters/25/athanse.html>
- HAMBURG, DAVID [2010]: *Preventing genocide, Practical steps toward early detection and effective action.* Paradigm Publishers, London
- HAMILTON, R.J.[2006]: *The Responsibility to Protect: From Document to Doctrine – But What of Implementation?*, *Harvard Human Rights Journal*, no.19
- HARASZTI MARGIT KATALIN [2008]: A kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetések tilalma az ENSZ és az Európa Tanács legfontosabb dokumentumaiban, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosának tevékenységében. *ACTA HUMANA* 19. évfolyam, 2008. 3. szám
- HARFF, BARBARA AND GURR, TED [1994]: *Ethnic conflict in World Politics*, Westview Press
- HARFF, BARBARA [2009]: *Recognizing Genocides and Politicides*, In: *GENOCIDE STUDIES READER*, BARTROP, PAUL R.; TOTTEN (ed.):, Samuel, Routledge
- JONASSOHN, KURT; BJÖRNSSON, KARIN SOLVEIG [1998]: *Genocide and gross human rights violations in comparative perspective*, Transaction Publishers
- JONES, ADAM [2010]: *Genocide: A Comprehensive Introduction. Second Edition*, Routledge/Taylor and Francis Publishers
- KALAYJIAN, A. S., SHAHINIAN, S. P., GERGERIAN, E. L., & SARAYDARIAN, L. [1996]: *Coping with Ottoman Turkish genocide: An exploration of the experience of Armenian survivors.* *Journal of Traumatic Stress*, 9(1), 87-97
- KARACS, IMRE [1996]: *Zaire Military Option Ruled Out*, *The Independent*, 1996. november 25.

- KIRARANGANIYA, B., F. [1985]: *La vérité sur le Burundi*, Sherbrook, Canada, Editions Naaman
- KONDOROSI FERENC [2008]: *A világ végveszélyben? A nemzetközi jog új kérdései*, Budapest, Magyar Közlöny- és Lapkiadó
- KUPER, LEO [1985]: *The Prevention of Genocide*, New Haven and London: Yale University Press
- LEMARCHAND, RENÉ [1970]: *Rwanda and Burundi*. London and New York: Pall Mall Press and Frederick Praeger.
- LEMARCHAND, RENÉ [1974]: *Selective Genocide in Burundi*, London, Minority Rights Group
- LEMARCHAND, RENÉ [1985]: *Rwanda and Burundi*, London, Pall Mall Press
- LEMARCHAND, RENÉ [1996]: *Burundi: Ethnic conflict and genocide*, Cambridge University Press
- LEMARCHAND, RENÉ [1998]: *Genocide in the Great Lakes: Which Genocide? Whose Genocide?* *African Studies Review*, Vol. 41, No. 1
- LEMARCHAND, RENÉ [2002]: *Le génocide de 1972 au Burundi: Les silences de l'histoire*, pp. 551-567., *Cahiers d'Études Africaines*, No. 167., XLII.-3.
- LEMARCHAND, RENÉ [2009]: *The Dynamics of Violence in Central Africa*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- MALKKI, LIISA [1995]: *Purity and Exile: Transformations in Historical-National Consciousness Among Hutu Refugees in Tanzania*, Chicago, University of Chicago Press
- MATUS JÁNOS [2005]: *A jövő árnyéka. Nemzetközi hatások biztonságunkra és jólétünkre*. A Pesti Csoport Kiadó, Budapest
- MURITHI, T., & MPYISI, K. (eds.) [2007]: *Conflict Prevention and the 'Responsibility to Protect' in Africa?*, *African Security Review* vol 16, no. 3, September 2007
- POWER, SAMANTHA [2003]: *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*, HarperCollins
- PRUNIER, GÉRARD [1989]: *Les Ethnies ont une histoire* (ed. with Jean-Pierre Chrétien), Paris: Karthala
- PRUNIER, GÉRARD [1995]: *The Rwanda Crisis: History of a Genocide*, Columbia University Press
- PRUNIER, GÉRARD [1998]: *Power struggle in Kivu- Congolese flashpoint*. <http://mondediplo.com/1998/07/08kivu>
- PRUNIER, GÉRARD [2009]: *Africa's World War: Congo, the Rwandan Genocide, and the Making of Continental Catastrophe*, Oxford University Press
- SALEHYAN, IDEAN [2007]: *The Externalities of Civil Strife: Refugees as a Source of International Conflict*. <http://www.cas.unt.edu/~idean/RefugeesWar.pdf>
- SCHIRALDI, G. [2001]: *The post-traumatic stress disorder sourcebook*. Los Angeles: Lowell House
- SPAGAT, MACK, COOPER, KREUTZ [2009]: *Estimating war deaths: An arena of contestation*, *Journal of Conflict Resolution*, 2009 <http://ns425.cawebhosting.com/docs/Publications/Additional-Publications/Spagat-Mack-JConflict-Resolution-EstimatingWarDeaths.pdf>, [2012.03.24.]

- STAUB, E. [1999]: The Origins and Prevention of Genocide, Mass Killing, and Other Collective Violence, Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology, vol. 5, no. 4
- STEDMAN, STEPHEN J, AND TANNER, FREDERIC [2003]: Refugee Manipulation: War, Politics, and the Abuse of Human Suffering. Washington, D.C: Brookings Institution Press, 2003
- TARRÓSY ISTVÁN [2011]: Kelet-Afrika a fejlődés útján: A Kelet-afrikai Közösség és tagállamai közelebbről. Pécs: Publikon Kiadó, 2011.
- T. HORVÁTH ATTILA [2004]: Ruanda 94: Egy krízis történelmi háttere. Kül-Világ, 2004/2. szám, I. évfolyam
- UVIN, PETER [1999]: Ethnicity and Power in Burundi and Rwanda- Different paths to mass violence. Comparative Politics, Vol. 31, No. 3
- VINCENT, M.; LE FEVRE CERVINI, E. [2008]: Preventing Genocide and Mass Atrocities: Our Responsibility to Prevent, Madariaga Report
- WATT, NIGEL [2008]: Burundi: Biography of a Small African Country. Columbia University Press
- WOOSER, L. [2008]: Preventing Violent Conflict: Assessing Progress, Meeting Challenges. United States Institute of Peace, Special Report

Cikkek, nemzetközi szervezetek jelentései, határozatai:

- THE ECONOMIST, The uses and abuses of the G-word, 2012. június 2., <http://www.economist.com/node/18772664>
- HUMAN RIGHTS COUNCIL resolution 5/1 of 18 June 2007, Annex
- ICG Central Africa Report N° 12, 25 November 1999
- ICGLR Booklet: <http://www.genprev.net/wp-content/uploads/2012/05/First-Booklet-English-and-French.pdf>
- UNHCR Publications [2000]: The State of The World's Refugees 2000: Fifty Years of Humanitarian Action. Chapter 10: The Rwandan genocide and its aftermath. <http://www.unhcr.org/3ebf9bb60.html>
- UN OHCHR: DRC: Mapping Human Rights Violations 1993-2003. http://www.ohchr.org/Documents/Countries/ZR/DRC_MAPPING_REPORT_FINAL_EN.pdf

Publikációk

- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2011]: Cambodia today. Academic and Applied Research in Military Science (AARMS), 9. évf. 1. szám 139–152. o. ISSN 1588-8789 (14 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2011]: Könyvekről: Rosszabb a háborúnál. Külügyi Szemle 2011/3. szám 182-186 (5 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2011]: A genocídium fogalmának értelmezéséről. Jogelméleti Szemle 2011/4. szám HU ISSN 1588-080X (21 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2011]: Olvasólámpa- Daniel Jonah Goldhagen: Worse than war. Nemzet és Biztonság, 2011/8. szám 90-93. o. ISSN 1789-5286 (4 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2012]: A védelem felelőssége. Nemzet és Biztonság, 2012/1. szám 52-63. o. ISSN 1789-5286 (12 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2012]: The Khojaly Massacre and the Nagorno-Karabakh Conflict. In: Azerbajdzsán a magyar fiatalok szemével. Tanulmánykötet az Azerbajdzsáni Nagykövetség gondozásában, Budapest, 47-50. o. ISBN 978-963-08-3054-6 (4 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2013 – megjelenés alatt]: Népiirtás Burundiban:1972 7. Afrika Tanulmányok 2013/1. szám, VII. évfolyam, ISSN 1788-6422 (20 oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2013 – megjelenés alatt]: Népiirtás Burundiban:1972 7. Afrika Tanulmányok 2013/3. szám, VII. évfolyam, ISSN 1788-6422 (35oldal)
- BIEDERMANN ZSUZSÁNNA [2013 – megjelenés alatt]: Zaire, 1996. Kül-Világ. 2013/1. szám, X. évfolyam, ISSN 1785-5284 (25 oldal)